

Robert Skenderović

Hrvatski institut za povijest,
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

CRKVENOPRAVNI POLOŽAJ FRANJEVACA U SLAVONIJI I SRIJEMU OD VELIKOG BEČKOG RATA DO PODJELE PROVINCIJE 1757. GODINE

UDK 272:34(497.5)17”

DOI 10.22586/ss.24.1.2

Pregledni rad

Primljeno: 29. 2. 2024.

Početak 18. stoljeća Katolička je crkva nastojala obnoviti svoje institucije na prostoru Slavonije i Srijema. U postojećim prilikama najbolje su se snalazili franjevci provincije Bosne Srebrene. Oni su nakon protjerivanja Osmanlija iz slavonskih gradova započeli obnovu svojih samostana u Požegi, Iloku i Šarengradu, ali i izgradnju novih u Gradiški, Cerniku, Brodu, Osijeku, Đakovu, Vukovaru i Petrovaradinu. Uz već postojeće samostane u Velikoj i Našicama, nabrojani samostani vrlo su brzo izgrađeni i postali su snažna središta franjevačkog djelovanja na prostoru Slavonije i Srijema. Franjevci su u njima organizirali svoje niže škole, gramatičke škole te studije filozofije i teologije. Samostani su bili i mjesta u kojima se često okupljala gradska elita. Brojnost redovnika, novoizgrađenih samostana i župa o kojima su vodili pastoralnu skrb te aktivnost franjevaca na vjerskom, kulturnom i obrazovnom polju, kao i njihova povezanost s gradskim elitama i podrška koju su imali od civilnih i vojnih vlasti, pokazuju da se prva polovica 18. stoljeća može smatrati zlatnim razdobljem djelovanja provincije Bosne Srebrene u Slavoniji. Međutim, nakon 1750. godine počinje doba krize zbog više razloga. S jedne strane biskupi započinju oduzimanje brojnih župa koje predaju dijecezanskim svećenicima, a s druge strane unutarnje podjele unutar provincije Bosne Srebrene koje su se pojavile polovicom 17. stoljeća postajale su sve veće i očitije. To dovodi na kraju do podjele provincije Bosne Srebrene. Godine 1735. od nje se odvajaju dalmatinski franjevci u zasebnu provinciju sv. Kaja (kasnije provincija Presvetog Otkupitelja), a 1757. slavonsko-podunavski franjevci osnivaju posebnu provinciju sv. Ivana Kapistranskog.

Ključne riječi: franjevačka provincija Bosna Srebrene, Slavonija, Srijem, 18. stoljeće

Uvod

Razdoblje prve polovice 18. stoljeća može se nazvati zlatnim dobom djelovanja franjevaca Bosne Srebrene u Slavoniji. Radi se o razdoblju nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti, kada su Habsburgovci u novostečenim prostorima (*neoaquisita*) nastojali učvrstiti svoju vlast. Nekoliko je razloga zbog kojih su franjevci Bosne Srebrene doživjeli u to doba vrhunac svojeg djelovanja. Kao prvo, imali su vrijedno naslijeđe svoje prisutnosti u Slavoniji tijekom osmanlijske vladavine koje im je davalo čvrstu ukorijenjenost među vjernicima. Drugo, u početku su uživali podršku biskupā – naročito zagrebačkih i pečuških. Treće, imali su široku podršku lokalnih uglednika i predstavnika civilnih i vojnih vlasti. Međutim, okolnosti su se tijekom prve polovice 18. stoljeća promijenile iz brojnih razloga, koji će se pokazati u ovome radu,* pa je to zlatno doba naglo završilo tijekom 1750-ih godina.

O temi franjevačke prisutnosti u Slavoniji i Srijemu tijekom 18. stoljeća pisali su već prije mnogi autori, ponajviše franjevački povjesničar Franjo Emanuel Hoško.¹ Vrela za istraživanje franjevačkog djelovanja sačuvana su u franjevačkim i drugim arhivima. Franjevci kroničari Ivan Stražemanac (Stražeman, 1678. – Velika, 1758.) i Emerik Pavić (Budim, 1716. – Budim, 1780.) bili su suvremenici tih događaja. Stoga se Stražemančevo djelo *Paraphrastica et topographica expositio totius almae Provinciae Bosnae Argentinae* (1730.) i Pavićevo *Ramus viridantis olivae in arcam militantis ecclesiae relatus* (Budim, 1766.) mogu smatrati doslovno povijesnim izvorima za ovu temu, kao što će se pokazati u ovome radu.²

Metodološki istraživački fokus u ovome radu usmjerava se na dublje analiziranje dviju pojava – odnosa biskupa prema franjevcima te odnosa lokalnih zapovjednika i uglednika prema franjevcima. Upravo su ta dva pitanja temeljno određivala sudbinu franjevaca u Slavoniji i Srijemu u to doba. Početna podrška crkvenih vlasti s vremenom je sve više blijedila, mada su se franjevci grčevito borili za svoj položaj unutar mreže katoličkih institucija. Biskupi su pak pred sobom imali zadatak organiziranja župa s dijecezanskim svećenicima, od kojeg nisu ni željeli ni mogli odstupiti. Ipak, podrška lokalnih zajednica franjevcima ostala je čvrsta još dugo nakon 18. stoljeća. Tako su i samostani izgrađeni u prvoj polovici 18. stoljeća nastavili djelovati i kasnije.

* Ovaj rad izrađen je u sklopu projekta HRZZ-a „S(c)lavonij(a): ime, opseg i granični položaj u srednjem i ranom novom vijeku“ (SLAVNCOF, IP-2020-02-3333).

¹ U nizu njegovih radova ovdje svakako treba istaknuti: Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb, 2000); Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj* (Zagreb, 2001).

² Stražemančevo djelo preveo je i objavio Stjepan Sršan 1993. godine pod naslovom: Ivan Kopjarević Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene* (Zagreb, 1993).

Izgradnja samostana i rezidencija nakon Mira u Srijemskim Karlovcima

Franjevci su prisutni na prostoru Donje Slavonije još od vremena kasnog srednjeg vijeka.³ Nakon što su Osmanlije u razdoblju 1526.-1543. u potpunosti ovladali tim prostorom, preživjelo je katoličko stanovništvo ostalo bez čvrste crkvene strukture. Vezano uz to, veliku prijetnju opstanku katoličke zajednice tada je predstavljao protestantski pokret koji se ubrzano širio Slavonijom.⁴ Ratna razaranja i netrpeljivost prema katolicima uzrokovali su nestanak starinačkog katoličkog stanovništva u mnogim mjestima, u kojima su se kasnije najčešće naseljavali pravoslavni Vlasi i Raci. Ipak, već u drugoj polovici 16. stoljeća Katolička crkva je uspjela stabilizirati svoju pastoralnu mrežu. Od 1580-ih može se pratiti prisutnost svećenika u mnogim sredinama koje su s vremenom postale središta katoličkih zajednica – primjerice u Požegi, Velikoj, Kobašu, Brodu, Našicama, Dragotinju, Đakovačkim Selcima, Lazju, Nijemcima, Ljubu, Bapskoj i Moroviću.

Tijekom 17. stoljeća uočljivo je da franjevci Bosne Srebrene šire svoje djelovanje po čitavom prostoru Slavonije, pa i preko Dunava i Drave sve do Baje i Budima. U neke sredine došli su zbog nedostatka katoličkih svećenika, a u drugima su se oštro sukobljavali sa svjetovnim svećenicima oko vodstva župa – primjerice u župi Laz, kojoj je tada pripadao i Vukovar.⁵ Usprkos mnogim preprekama, franjevci su u mnogim sredinama uspjeli osnovati nove župe i sagraditi nove crkve, kao što je primjerice bila drvena crkva sv. Petra u Gorjanima sagrađena polovicom 17. stoljeća.⁶ Za tadašnje djelovanje franjevača Bosne Srebrene u prostoru između Save i Drave karakteristično je da su bili organizirani oko dvaju samostana koje su tada držali – u Velikoj i Našicama. Uz to, na prostoru Srijema gradio se i treći pastoralni prostor, sastavljen od župa koje su vodili franjevci samostana u Olovju.⁷

Tijekom Velikog bečkog rata (1683.-1699.) došlo je do masovnog preseljavanja katolika iz Bosne u Slavoniju. Poznat je zapis da su 1686. godine

³ Pojam Slavonije mijenjao je svoj opseg tijekom stoljeća. Dok se u kasnom srednjem vijeku odnosio na prostor Kraljevine Slavonije, tijekom 17. stoljeća se naglo širi na istok, uključujući i Srijem sve do Zemuna. Početkom 18. stoljeća uspostavljena je podjela na Gornju Slavoniju i Donju Slavoniju. Prostor Donje Slavonije obuhvaćao je od tada prostor današnje Slavonije. Omeđen je bio rijekama Dravom, Dunavom i Savom, a nazivao se Donja Slavonija vjerojatno prema tome što je obuhvaćao donje porječje navedenih rijeka.

⁴ O tome više u: Stanko Jambrek, *Reformacija u hrvatskim zemljama u europskom kontekstu* (Zagreb, 2013).

⁵ Eusebius Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752.*, MSHSM (Zagreb: JAZU, 1892), 419.

⁶ Antun Devčić, „Razni fondovi Kongregacije za širenje vjere 17-18. st. Scritture riferite nei congressi - Bosnia miscellanea“, *Fontes: izvori za hrvatsku povijest* 10 (2004), 167.

⁷ Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 94.

veliku masu katolika u tome izbjeglištvu predvodili franjevci. Prema izvješću fra Jakova Tvrtkovičanina, bivšeg gvardijana sutješkog samostana, te je godine fra Andrija iz Dubočca izveo iz svoje župe Dubočac 2.700 katolika, fra Mihovil od Velike iz svoje župe 2.300 vjernika, fra Ivan Seočanin iz župe Majevac 1.500 vjernika, zatim fra Ilija iz Dubočca, fra Josip Ranić i fra Šimun iz Modriče iz svojih su župa izveli 6.500 vjernika, fra Grgur Zgočanin iz župe Seočanica 4.500 katolika, a Đuro Turbić iz župe Kuzmađanje 5.300 katolika. Ukupno je, dakle, iz tih župa u izbjeglištvo, samo prema ovome popisu, 1686. godine otišlo oko 22.800 vjernika.⁸ Velik dio tih izbjeglica iz Bosne naselio se u Slavoniji i Srijemu. Tako su franjevci učvrstili svoj položaj u mnogim župama diljem Slavonije i Srijema te su bili podržavani od velikog broja vjernika koje su pastoralno vodili u najtežim vremenima osmanlijske vladavine.

Tijekom Velikog bečkog rata franjevci su aktivno sudjelovali u tadašnjim zbivanjima. Za neke od njih povijesni izvori pišu da su bili narodni vođe, pa i vojni zapovjednici na čelu narodne vojske (u izvorima obično zapisivane kao „racka milicija“ – *Razische Miliz*, ali i kao *Militia Nationalis Illyrica*).⁹ Emerik Pa-

⁸ Emericus Pavich, *Ramus viridantis olivae in arcam militantis ecclesiae relatus* (Budim, 1766), 35.

⁹ Još krajem srednjeg vijeka brojni Rašani (Srbi) prelaze iz Raške u južnu Ugarsku – ponajviše u Srijem i Banat. Početkom 16. stoljeća slavonski plemić Ivan Berislavić, a kasnije njegov sin Stjepan, postaju raški despoti pa je to razlog zbog kojeg se prostor Posavine od Broda do Srijema (većinom u vlasti Berislavića) na nekim kartama počeo tada nazivati Raškom. Zbog velikog broja Rašana i sličnosti hrvatskog i srpskog jezika, Nijemci i Mađari nazivali su i domaće šokačko stanovništvo „Racima“, imenom koje je očigledno izvedenica od imena Rašani, a tako su u Podunavlju nazivali i Bunjevce koji su doselili iz Dalmacije i također nisu imali nikakve veze s Raškom. Međutim, već 1613. godine Bartol Kašić, opisujući domaće katoličko stanovništvo, naziva ih „Šokcima hrvatskog jezika“, što već tada otkriva njihovu etno-jezičnu pripadnost. Mihály Balázs, Ádám Fricsey, László Lukács, István Monok (ur.), *Erdélyi és hódoltságú jezsuita missziók*, I/1, 1609-1616 (Szeged, 1990), 73. Činjenica da se danas u Mađarskoj neki Hrvati predstavljaju kao „racki Hrvati“ pokazuje svu složenost njihova manjinskog položaja i otkriva pokušaje da im se odozgo nametnu identiteti koji nisu njihovi ili da ih se asimilira. Ostaci takve politike prema šokačkim Hrvatima u Podunavlju ušli su i u etnologiju, pa danas Hrvate u Hamzabegu (Andzabeg, mađ. Érd) i Erčinu (mađ. Ercsi) kod Budima te Dušnoku (mađ. Dusnok) i Baćinu (mađ. Bátya) kod Kalače etnologija naziva Racima, tj. „Racima Hrvatima“, premda racko ime nije bilo dio njihova identiteta u prošlosti. Na činjenicu da racki identitet nije bio dio identiteta podunavskih Šokaca i Dalmatinaca-Bunjevaca upozorio je već krajem 19. stoljeća biskup Ivan Antunović, objašnjavajući da se Šokci i Dalmatinci-Bunjevci nisu voljeli nazivati Racima te da je racko ime bilo nametano od strane mađarskih vlasti kao zajedničko ime za sve Južne Slavene u Ugarskoj. Prema tome, ono je za Hrvate u Ugarskoj u osnovi bilo kolokvijalno. Da se ne radi ni o kakvom stvarnom rackom identitetu podunavskih Hrvata, svjedoči i popis iz 1900. u kojem Hrvati u navedenim mjestima nisu bili zapisani kao Raci, nego kao Iliri, što je već tada bio svojevrsni anakronizam i opet otkriva problem identiteta i asimilacijskih pritisaka. Zapravo, Hrvati su u Budimpeštu i okolici dolazili iz raznih krajeva hrvatskog etničkog prostora, a najviše su sami sebe nazivali Dalmatincima. Na drugoj strani, dominantan identitet među kalačkim Hrvatima u predmodernu doba bio je šokački. Zato nije jasno zašto se čak i u hrvatskoj znanosti i dalje inzistira na terminu „racki Hrvati“ za to stanovništvo. Više u: Robert Skenderović, „Hrvatska naselja

vić čak je zapisao imena petorice franjevaca koji su se naročito istaknuli u bor-bama: fra Luke Ibrišimovića, fra Marijana Fuze, fra Ivana Pinotića, fra Filipa Derglokića i fra Augustina Jaharića.¹⁰ Oni su u vrijeme rata skupljali informa-cije o neprijatelju i okupljali lokalne stanovnike u narodne milicije, te su u tome pogledu pomagali habsburškoj vojsci na terenu. Štoviše, za Jaharića je Pavić izričito zapisao da je postao zapovjednik i da je imenovao kapetane, koje je potvrđivao princ Eugen Savojski.¹¹ Iz toga razloga i Ibrišimović i Jaharić bili su u vrlo dobrim odnosima s mnogim zapovjednicima, pa i onima najpoznatijima, poput princa Eugena Savojskog te pukovnika Ivana Andrije Makara i broskog pukovnika Johanna Ferdinanda Kybe. Ipak, Ibrišimović i Jaharić su bili u međusobnom konfliktu jer su podržavali različite biskupe. Ibrišimović je podržavao zagrebačke biskupe (Martina Borkovića te njegove nasljednike Aleksandra Ignacija Mikulića i Stjepana Seliščevića) i bio njihov vikar, dok je Jaharić u to doba podržavao bosanskog biskupa fra Nikolu Ogramića Olovčića.¹²

U vrijeme oslobođanja slavonskih gradova od osmanlijske vlasti franjevci su bili među prvima koji su ulazili u njih i u njima uspostavljali svoje rezidencije. Treba naglasiti da su u gradovima u vrijeme osmanlijske vlasti u apsolutnoj većini živjeli muslimani, pa su ti gradovi – poput Požege, Osijeka, Broda, Đakova – nakon njihova bijega ostajali doslovno potpuno prazni. Kako su franjevci od srednjeg vijeka bili vezani uz gradove i upravo u urbanim sredinama osnivali svoje samostane, tako su i tada u svakome od tih gradova nastojali osnovati svoju redovničku zajednicu.

Na širem slavonsko-podunavskom prostoru franjevci Bosne Srebrene su uspostavili brojna središta svojeg djelovanja. U Ugarskoj, od samog Budima nizvodno uz Dunav prema Beogradu, imali su svoja središta u Budimu, Dunaföldváru, Paksu, Tolni, Mohaču te u Baji, Somboru i Baču. Istočno, na području današnje Rumunjske, imali su sjedišta u mjestima Arad, Radna i Temišvar. Najviše svojih sjedišta imali su u Slavoniji (sa Srijemom), u mjestima Gradiška, Cernik, Požega, Velika, Našice, Osijek, Vukovar, Šaregrad, Đakovo, Brod, Ilok i Petrovaradin. Uz to, na Banovini su imali svoje sjedište u mjestu Čuntić. U većini tih mjesta djelovali su još u vrijeme prije Velikog bečkog rata.

u okolici Budimpešte i Kalače krajem 19. stoljeća“, *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH* 9 (2017), 61-72; Robert Skenderović: „Podunavski Hrvati u popisima stanovništva 1900. i 1910. godine“, *Zbornik Božene Vranješ Šoljan*, ur. Damir Agičić, Nikola Anušić, Iskra Iveljić, Ida Ograjšek (Zagreb, 2022), 145-166.

¹⁰ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 50.

¹¹ Isto, 50.

¹² O tome više u: Robert Skenderović, „Ivan Andrija Makar i Luka Ibrišimović u službi zagrebačkog biskupa“, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 13 (2011), 1, 10-18.

Početakom 18. stoljeća u Slavoniji i Srijemu počela se razvijati mreža novih samostana franjevaca Bosne Srebrene. Pored Velike i Našica, u kojima su imali samostane i za vrijeme osmanlijske vladavine, franjevci su se u Požegi, Iloku i Šarengradu odmah vratili u svoje samostane koje su im Osmanlije oduzeli tijekom njihove vladavine. U drugim mjestima započeli su izgradnju novih samostana. Međutim, ni ti samostani nisu nastali slučajno. Gradiška, Cernik, Vukovar, Đakovo i Brod bili su središta franjevačkog djelovanja i za vrijeme osmanlijske vladavine, kada su vodili tamošnje župe. Drugim riječima, raspored mjesta u kojima su djelovali franjevci Bosne Srebrene početkom 18. stoljeća gotovo se u potpunosti poklapao s prostorima njihova djelovanja još za vrijeme osmanlijske vlasti.

Velika je imala franjevački samostan još u osmansko doba i bila je vrlo važno središte katolika na širem području Slavonije. Samostan je tijekom Velikog bečkog rata izgorio (zapalio ga je pukovnik Makar) pa su ga franjevci „uz najveće troškove“ započeli obnavljati 1695. godine, a 1701. i 1713. podigli su tri nova trakta.¹³ Zapisano je da su u veličkom samostanu bila pokopana dva biskupa – fra Matija Benlić i drugi za kojeg je Stražemanac zapisao da se ne zna tko je.¹⁴

Brod je već 1694. proglašen rezidencijom, a 1708. uzdignut na čast samostana.¹⁵ Tako brzo napredovanje brodske franjevačke zajednice povezano je s činjenicom da su oni bili prisutni u ovome gradu i u vrijeme osmanlijske vlasti te da je fra Augustin Jaharić imao vrlo važnu ulogu i u ratnim zbivanjima tijekom Velikog bečkog rata, kao što je već prije spomenuto. Nakon oslobođenja franjevci su prvo sagradili drveni samostan koji je bio pored drvene crkve uz samu rijeku Savu, a već 1727. počeli su graditi novi, zidani samostan i crkvu.¹⁶

Požega, staro središte županije, imala je franjevački samostan još u srednjem vijeku, a u njoj su djelovali i tijekom osmanskog doba. Zbog toga su u gradu krenuli u obnovu svojeg samostana odmah nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti. Stražemanac piše da je samostan uz crkvu, koja je u vrijeme Osmanlija bila pretvorena u džamiju, nakon oslobođenja pronađen savršen sa zemljom te da su tada počeli graditi novi „od milostinje, na starom mjestu“.¹⁷ Požeška redovnička zajednica je konačno proglašena samostanom 1728. godine.¹⁸

¹³ Ivan Kopijarević Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene* (Zagreb, 1993), 251.

¹⁴ Isto, 261.

¹⁵ *Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi*, knj. I, ur. Egidije Stjepan Biber (Slavonski Brod, 1997), 19; Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 257.

¹⁶ Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 287.

¹⁷ Isto, 273.

¹⁸ Isto, 259. No, postoji mogućnost da je proglašena samostanom već 1708., kako to nerazumljivo piše Stražemanac na str. 285.

Cernik je također 1728. proglašen samostanom i te se godine počela graditi samostanska zgrada.¹⁹ Kao posebne dobročinitelje za cernički samostan Stražemanac je naveo generala Maksimilijana Petraša i njegovu suprugu, koji su bili vlasnici Cerničkog vlastelinstva. Ona je dala franjevcima prostor za izgradnju nove crkve, čiji je temeljac postavljen 1736. godine. Uz to, gđa Petraš je franjevcima tada dala i prostrani vrt.²⁰

Nedaleko od Cernika nalazila se velika župa Gradiška, koju su franjevci vodili u osmansko doba i koja se tada prostirala s obje strane rijeke Save. Nakon Velikog bečkog rata dio Gradiške sa slavonske strane, kasnije nazvan Stara Gradiška, odmah se započeo utvrđivati. Stražemanac je zapisao da je carski časnik Ivan grof Makar odmah poslije oslobođenja odredio i mjesto za franjevački samostan. Franjevci su doista nakon toga krenuli u izgradnju drvenog trakta svoje rezidencije i drvene crkve te je gradiška rezidencija već 1705. uzvišena na čast samostana. Ipak, franjevačka zajednica je u tome gradu dijelila sudbinu čitavog kraja, koji je bio poplavan i siromašan, pa se ni samostan u Gradiški nije razvio u značajnije središte.²¹

Vrlo važno središte djelovanja franjevac Bosne Srebrene bilo je Đakovo, koje je u osmansko doba pripadalo župi (Đakovački) Selci. U prvim desetljećima nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti franjevci su u gradu naišli na veliku podršku biskupa. Prema Stražemancu, upravo je bosansko-đakovački biskup Juraj Patačić (1703.-1716.) dao sagraditi samostan u Đakovu, koji je predao franjevcima, što je jedinstveni primjer tako velike podrške od strane samog biskupa na čitavom prostoru Slavonije u to doba.²² U sačuvanom tekstu darovnice iz 1710. biskup Patačić je objasnio okolnosti zbog kojih je franjevcima dao crkvu sa susjednim zgradama koje se mogu preurediti u samostan. Objasnio je da su franjevci i u vremenima „turskog jarma“ bili u Đakovštini uz vjernike, a zatim je iznio ključnu stvar koja ga je potaknula na podršku franjevcima: „U ovim područjima je toliki manjak svjetovnog svećenstva, da čak ne postoji nijedan prikladan župnik, niti se lako može očekivati u dogledno vrijeme, te smo dali i podvrgli, na temelju naše pastoralne službe, stalnu brigu duša ovom đakovačkom samostanu sam grad Đakovo, sa susjednim selima Budrovci, Piškorevci, Selci, Gašinci i Zabrđe.“²³ Ipak, njegov postupak nije bio potaknut samo pragmatičnim razlozima. Patačićeva naklonost franjevcima vidljiva je i iz činjenice da je poslije svoje smrti bio pokopan u franjevačkoj crkvi. Međutim, idilični odnosi franjevac i bosansko-đako-

¹⁹ Isto, 279.

²⁰ Isto, 281.

²¹ Isto, 283.

²² Isto, 291.

²³ Isto, 293.

vačkih biskupa nisu se nastavili jer je Patačića naslijedio biskup Petar Bakić od Laka (1716.-1749.). Tada je krenuo otvoren sukob franjevaca i biskupa koji je obilježio biskupiju sve do njegove smrti 1749. godine.²⁴ Obje strane imale su u tome sukobu valjane argumente za svoje stavove. S jedne strane, franjevci su na prostoru Đakovštine praktično tijekom čitavog razdoblja osmanlijske vlasti vodili pastoralnu skrb za tamošnje katolike, na čemu su temeljili svoje argumente da imaju pravo na ostanak i nastavak pastoralne skrbi. Na drugoj strani, biskup Patačić jasno je izrekao još prije dolaska biskupa Bakića ono što je bilo bolna istina za sve biskupe na prostoru Slavonije i Srijema – njihove dijeceze patile su od manjka dijecezanskih svećenika, koji su predstavljali stup svake biskupije. Dakle, u konačnici se znalo da biskupi imaju dužnost i pravo oblikovanja ustroja svojih biskupija, što je uostalom bilo propisano i odlukama Tridentskog sabora.

Osjek je također primjer grada koji je u osmansko doba imao vrlo malu katoličku zajednicu od svega nekoliko kuća. Stražemanac je zapisao da Osmanlije nisu dali franjevcima da se nasele u gradu, pa su se „zadržavali u selu zvanom Antin, nedaleko ovog grada“.²⁵ Međutim, nakon oslobođenja od Osmanlija franjevci su odmah ušli u grad i u njemu osnovali svoju zajednicu. Godine 1696. počeli su graditi rezidenciju, a 1701. i samostansku zgradu te je 1706. proglašen samostan.²⁶

Za djelovanje franjevaca Bosne Srebrene vrlo je važan i samostan u Vukovaru. Vukovarskom župom upravljali su franjevci, kao što je već spomenuto, još u osmansko doba. Vukovar je 1723. proglašen samostanom, a Stražemanac piše da se to dogodilo temeljem carskog privilegija Karla VI., dodijeljenog prema mišljenju osječke inspekcije i indultu pečuškog biskupa, ordinarija ovog mjesta.²⁷

Nakon Vukovara, Stražemanac spominje i samostan u Šarengradu koji su franjevci u ovome mjestu imali i prije osmanlijskih osvajanja. Konkretno, Stražemanac piše da su ga redovnici njegove provincije posjedovali „gotovo unazad 300 godina“. Uz Šarengrad ostaje otvorena nedoumica što je bilo s tim samostanom tijekom osmanlijske vladavine. Samostan je nesumnjivo bio razoren u pohodu sultana Sulejmana na Ugarsku 1526. godine, jer je kroničar Juraj Srijemac (*Georgius Sirmiensis*) među samostane koji su stajali napušteni i razoreni 1528. godine uvrstio i samostan *Atya* (tj. Šarengrad).²⁸ Ostaje otvo-

²⁴ Isto, 291.

²⁵ Isto, 297.

²⁶ Isto, 299.

²⁷ Isto, 305.

²⁸ *Georgius Sirmiensis, Epistola de perditione regni Hungarorum, Monumenta Hungariae Historica* (Pest, 1857), 226.

reno pitanje što je bilo sa šaregradskim samostanom tijekom osmanlijske vladavine. Postojeći povijesni izvori sugeriraju da su se franjevci u čak dva navrata pokušali vratiti u Šaregrad. Prvi put se to dogodilo negdje oko 1600. godine, jer iz toga vremena imamo sačuvano izvješće biskupa Franje Baličevića u kojem on tvrdi da je u Šaregradu tada postojao franjevački samostan u kojem je bilo šest redovnika. Zbog toga je Josip Buturac tvrdio da je, uz samostane u Velikoj i Našicama, provincija Bosna Srebrena tijekom osmanlijske vladavine imala i samostan u Šaregradu.²⁹ Međutim, čini se da je ta franjevačka zajednica stradala vrlo brzo, već u vrijeme tzv. Dugog turskog rata (1593.-1606.).³⁰ Svakako samostana nije bilo 1672. godine jer Fermendžin donosi za tu godinu izbor starješina samostana provincije Bosne Srebrene u kojem se spominju samostani u Velikoj i Našicama, ali ne i u Šaregradu.³¹ Zato zbujujuće djeluje Stražemančev zapis u kojem piše o Šaregradu sljedeće: „Malo prije bečke opsade Turci su spalili samostan i crkvu, a na strani prema Iloku su gvardijana živog ogulili, vikara nabili na kolac, ostalu braću okrutno pogubili...“.³² Ako se može vjerovati Stražemanu, iz toga bi se dalo zaključiti da su franjevci ipak uspjeli po drugi put obnoviti djelovanje samostana u Šaregradu, očigledno negdje iza 1672. godine. Međutim, prema Stražemanu, i ta je franjevačka zajednica stradala, i to „malo prije bečke opsade“ (dakle, prije 1683. godine). Novi pokušaj obnove ostvaren je tek 1698. godine kada je princ Livio Odescalchi dao da se franjevci vrate u Šaregrad i obnove svoj samostan te od tada franjevci u gradu djeluju u kontinuitetu.³³

Isto tako, franjevci su se nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti vratili i u Ilok u svoj samostan, koji su vrlo brzo obnovili. Stražemanac je o tome samostanu zapisao da je u vrijeme dok je sastavljao svoju povijest provincije u njemu djelovao novicijat, a prije da je bio studij filozofije.³⁴

Nakon oslobođenja Petrovaradina od osmanske vlasti 1688. godine franjevci su se smjestili i u tome gradu. Stražemanac je zapisao da su u njemu ubrzo osnovali samostan sv. Franje, koji je bio smješten neposredno pokraj palače generala. Točnije, da su u gradu prvotno bili smješteni tamo gdje su sada isusovci, a da su 1699. premješteni na kasnije mjesto.³⁵ Stražemanac je naglasio da su franjevci i prije djelovali u okolici grada te da je u grad od-

²⁹ Josip Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja* (Zagreb, 1970), 50.

³⁰ Stanko Andrić, „Slavonija pod Osmanlijama“, *Forum* 31/7-9 (1992), 163.

³¹ Eusebius Fermendžin, „Chronicon obs. Provinciae Bosnae Argentinae Ord. S. Francisci Seraph.“, *Starine XXII* (1890), 49.

³² Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 309.

³³ Isto, 311.

³⁴ Isto, 317.

³⁵ Isto, 321.

mah po oslobođenju od Osmanlija 1688. došao fra Šimun od Bosne sa svojim suredovnicima.³⁶

Na kraju među samostanima i rezidencijama u Slavoniji i Srijemu Strazemanac spominje i Valpovo te piše da su u tome gradu franjevci imali rezidenciju sv. Ivana Krstitelja. Prema njemu, tamošnja je franjevačka redovnička zajednica djelovala u gradu darežljivošću vlastelina Petra Antuna Hilepranda baruna de Prandau, koji je 1733. dao podići i crkvu, a franjevci su uz nju sagradili svoju rezidenciju.³⁷ Rezidencija se nalazila uz rijeku i nedaleko od valpovačke tvrđave koja je od nje bila smještena na zapadu. Hoško pak za Valpovo piše da se župa u gradu spominje već u Ibrišimovićevom popisu župa koje su pripadale Zagrebačkoj biskupiji iz 1694. godine.³⁸ Hoško još spominje da je prema Ivanu de Vietriju u Valpovu 1708. postojala crkva sv. Franje, a župu da je vodio fra Stjepan od Pečuha, koji je uz to vodio i pastoralnu brigu o pet okolnih sela.³⁹ Kasnije su franjevci držali župu u Valpovu sve do 1781. godine, kada je predana svjetovnome kleru.⁴⁰

Odnos biskupa prema franjevcima u Slavoniji tijekom prve polovice 18. stoljeća

U vrijeme Velikog bečkog rata i u godinama neposredno nakon njega biskupi su na prostoru Slavonije i Podunavlja podržavali djelovanje franjevaca među katolicima. Štoviše, franjevci su tada bili upleteni u sukob oko biskupijskih granica koji je započeo još sredinom 17. stoljeća. Krajem istog stoljeća taj se sukob vodio prvenstveno između zagrebačkih biskupa i bosanskog biskupa Nikole Ogramića Olovčića (1670.-1701.). Zagrebačkog biskupa Aleksandra Ignacija Mikulića (1688.-1694.) i njegova nasljednika Stjepana Selišćevića (1694.-1703.) podržavali su tada slavonski franjevci na čelu s fra Lukom Ibrišimovićem. Na drugoj strani, Ogramićeve pristaše vodio je fra Augustin Jaharić, a njih su činili uglavnom franjevci koji su tijekom Velikog bečkog rata prispjeli iz Bosne. Sukob između ovih dviju strana doživio je vrhunac u razdoblju od 1692. do 1699. godine. Naime, nakon oslobođenja Broda na Savi (Slavonskog Broda) 1691. godine u njemu je župu držao Augustin Jaharić, koji je otvoreno podržavao bosanskog biskupa. Godine 1692. on je odbio primiti posvećeno ulje od zagrebačkog biskupa, što je bio javni čin neposlušnosti. Stoga se fra Luka Ibrišimović, kao vikar zagrebačkog biskupa, tada odlu-

³⁶ Isto, 321.

³⁷ Isto, 357.

³⁸ Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 72.

³⁹ Isto, 72.

⁴⁰ Isto, 72.

čio za drastične mjere. On je s vojskom došao u Brod, u kojem nije zatekao fra Augustina Jaharića, ali je našao njegovog sudruga fra Jurja Turbića, kojeg je dao uhititi te je za njega organizirao suđenje. To je suđenje vodio osobno fra Luka Ibrišimović zajedno s pukovnikom Ivanom Andrijom Makarom i fra Aleksandrom Lipihom. Sama činjenica da je Ibrišimović s Makarovim vojnicima nastojao preuzeti župu u Brodu pokazuje da su Ibrišimović i Makar nastupili tada kao zaštitnici interesa zagrebačkog biskupa.⁴¹ Međutim, fra Augustin Jaharić je odlučno odgovorio te je uz pomoć brodskog zapovjednika Kybe i kapetana Ivana Stakića vratio župu u Brodu pod svoju kontrolu.⁴²

Ova zanimljiva epizoda pokazuje tadašnje odnose franjevaca i biskupa u zapadnom dijelu Slavonije. Osim što otkriva da su biskupi koristili franjevce za provedbu svojih interesa, ona je zanimljiva i zato jer pokazuje čvrstu suradnju između franjevaca i vojnih zapovjednika. Sukob oko granica biskupija između zagrebačkih biskupa i biskupa Ogramića riješen je ubrzo tako što je Metropolitanski sud Kalačke nadbiskupije odlučio u korist Zagrebačke biskupije, a bosansko-đakovačkim biskupima prepuštene su samo četiri župe: Đakovo, Gorjani, Vrbiča i Vrpolje.⁴³ Na kraju je 1701. godine Nikola Ogramić bio ubijen od nepoznatih razbojnika, čime je i sukob između dviju biskupija naglo završio.

Kao što je već rečeno, Ogramića je na mjestu bosansko-đakovačkog biskupa naslijedio Juraj Patačić, koji je bio vrlo naklon franjevcima. Nesumnjivo je da su franjevci u Đakovštini, kao i u drugim krajevima Slavonije, na početku 18. stoljeća uživali velik ugled, pa su zbog toga biskupi u početku većinom podržavali njihovo djelovanje. Osim toga, Patačić je u svojoj darovnici iz 1710. godine spomenuo da na području biskupije i nije imao drugih svećenika.⁴⁴ Tako su tijekom prvog i djelomično drugog desetljeća 18. stoljeća franjevci imali podršku i od zagrebačkih i od bosansko-đakovačkih biskupa. Već u drugom desetljeću 18. stoljeća odnos biskupa prema franjevcima znatno se promijenio. U osnovi to je bilo i za očekivati jer su biskupi morali krenuti u oblikovanje ustroja svojih biskupija u skladu sa zaključcima Tridentskog sabora. Ustrojavanje župa s dijecezanskim svećenicima bilo je imperativ od kojeg biskupi jednostavno nisu mogli odstupiti. To je dovelo do sukoba provincije Bosne Srebrene s bosansko-đakovačkim biskupom Petrom Bakićem

⁴¹ Josip Barbarić, Miljenko Holzleitner, *Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima (1672-1697)* (Jastrebarsko, 2000), 257-263.

⁴² Isto, 205.

⁴³ Franjo Emanuel Hoško, „Luka Ibrišimović i crkvene prilike u Slavoniji i Podunavlju potkraj 17. stoljeća”, u: Josip Barbarić, Miljenko Holzleitner, *Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima (1672-1697)* (Jastrebarsko, 2000), xxvii.

⁴⁴ Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 293.

(1716-1749.), srijemskim biskupom Franjom Vernićem (1716.-1729.) i pečuškim biskupom Vilimom Nesselrodeom (1703.-1732.).

Franjevci su pružali velik otpor jer su u mnogim župama imali dugu povijesnu ukorijenjenost, a gubitak je imao i materijalnu dimenziju. Najveći sukob nastao je između franjevaca i biskupa Petra Bakića na prostoru Đakovačko-bosanske biskupije, a dvije odluke Kongregacije za propagandu vjere u Rimu čak su presudile u korist franjevaca – 1726. i 1728. godine. Štoviše, nakon druge presude biskupu Bakiću bilo je naređeno da napusti Đakovo, pa je od 1729. do 1740. boravio izvan svoje biskupije i više nije poduzimao nikakve korake protiv franjevaca Bosne Srebrene.⁴⁵ Nedavno je dr. Marin Srakić, đakovačko-osječki nadbiskup u miru, upozorio na nekoliko važnih činjenica koje bacaju novo svjetlo na te događaje.⁴⁶ Prvenstveno, Bakić je želio ojačati svoju poziciju biskupa, koja je tada bila neodrživa jer ni u jednoj svojoj župi nije imao dijecezanskog svećenika. U tome nastojanju želio je osnovati i stolni kaptol s četirima kanoničkim mjestima, što je također bio razuman i opravdan cilj iz pozicije biskupske vlasti.⁴⁷ Dakle, za sve to su mu trebali dijecezanski svećenici na području njegove biskupije i župe kojima bi oni upravljali. Ipak, Bakić nije nailazio na razumijevanje ni kod lokalnih ni kod središnjih vlasti. Uzajamne optužbe biskupa Bakića i franjevaca na lokalnoj su razini učestalo završavale u korist franjevaca, koji su naročito snažnu podršku imali od strane vojnih vlasti. Bakić nije dobivao podršku ni na višim razinama crkvene i svjetovne vlasti, pa je na kraju odbijena i njegova molba da ustanovi stolni kaptol.⁴⁸

Usprkos velikom utjecaju koji su franjevci imali u Slavoniji i Srijemu, s vremenom su se okolnosti promijenile pa su morali početi popuštati. O tome svjedoči, primjerice, Stražemančev zapis kako je srijemski biskup biskup Ladislav Szörenyi (1734.-1752.) u Srijemskim Karlovcima i Kamenici na mjesto župnika umjesto franjevaca postavio dijecezanske svećenike.⁴⁹ Svjesni procesa koji je bio neizbježan, franjevci Bosne Srebrene su u to vrijeme nastojali prikupiti što više dokaza i svjedočenja o svojim zaslugama za život Crkve na slavonsko-podunavskom prostoru. U tome smislu, zanimljivo je da je Emerik Pavić u svojoj knjizi *Ramus viridantis olivae* uvrstio među brojnim svjedočenjima o djelovanju svojih suredovnika i jedno pismo Gabrijela Hermana Patačića. To pismo iz 1733. godine sastavljeno je u trenutku kada je Patačić još

⁴⁵ Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 142.

⁴⁶ Marin Srakić, „Petar Bakić – biskup i vlastelin (1716. – 1749.)”, *Diacovensia* 25 (2017), br. 2, 189-230.

⁴⁷ Isto, 204.

⁴⁸ Isto, 205.

⁴⁹ Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 327 i 329.

obnašao čast srijemskog biskupa i preuzimao nadbiskupsku stolicu u Kaloči. Gabrijel Patačić, u tome pismu potpisan kao *Episcopus Syrmiensis & nominatus Archi Episcopus Colocensis*, tražio je tada od franjevaca Bosne Srebrene da mu daju dva profesora koji bi predavali filozofiju i teologiju u sjemeništu koje je namjeravao osnovati u Kaloči.⁵⁰ Usprkos tome, Patačić je kasnije filijale pojedinih župa koje su vodili franjevci uzdizao na status župa i u njih dovodio svjetovne svećenike te je tako ubrzo osnovao šesnaest novih župa.⁵¹ U tome smislu, Pavić je objavio to pismo kao podsjetnik koliko su biskupi u Slavoniji i Podunavlju u početku trebali franjevce i oslanjali se na njihove snage prilikom izgradnje vlastitih biskupija, nastojeći pokazati da je oduzimanje njihovih župa krajnje nepravedno.

Očigledno je da se od 1720-ih godina na području Slavonije i Podunavlja može pratiti uspješna namjera biskupa da što prije ustroje župe s dijecezanskim svećenicima. Najtežu situaciju imali su biskupi malih biskupija pa se stoga sukob bosansko-đakovačkog biskupa Petra Bakića prema franjevcima može usporediti sa sukobom koji se istovremeno događao u Srijemskoj biskupiji, a vodili su ga prvo Franjo Jany (1678.-1701.), a kasnije Franjo Vernić (1716.-1729.) te naročito Ladislav Szörenyi (1734.-1752.). Objektivne razloge takvog ponašanja biskupa može se tražiti u činjenici da su Bosansko-đakovačka i Srijemska biskupija obje u početku imale vrlo malo župa – Bosansko-đakovačka tek četiri (Đakovo, Gorjani, Vrbica, Vrpolje), a Srijemska šest (Petrovaradin, Ilok, Karlovci, Zemun, Mitrovica, Sot). Franjevci su i u Đakovštini i u Srijemu bili prisutni još od osmanlijskih vremena te su vrlo lako pastoralno pokrivali čitav prostor obiju biskupija, što je za biskupe bilo neprihvatljivo. U tome nastojanju nastupili su biskupi odlučno, možda i netaktično, ali iz razumljivih pobuda. Uz to, biskupi su naročito pokušavali ostvariti jači utjecaj na urbane centre u kojima su odmah poslije oslobođenja od Osmanlija i franjevci napravili svoja jaka središta koja su kasnije izrasla u samostane.

U tome smislu može se s više razumijevanja gledati na korake koje je na području Slavonije radio i biskup Franjo Thauszy. On je kao zagrebački biskup (1751.-1769.) također vrlo brzo krenuo u oduzimanje župa franjevcima. Naročito su značajna bila oduzimanja župa u gradovima jer je Thauszy franjevcima prvo 1753. godine oduzeo župu u Požegi, a zatim 1755. godine i župu u Brodu na Savi. U međuvremenu, biskup je predao svjetovnom kleru i mnoge manje župe: Dubovac, Kaptol, Međurić, Orahovicu, Pakrac, Pleternicu, Podvinje, Skenderovce, Sibinj, Garčin, Vrhovine, Zagrađe, Stražeman, Siče, Kolut i Doroslovo.⁵² Tako velik broj oduzetih župa navodi na zaključak

⁵⁰ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 68.

⁵¹ Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 161.

⁵² Isto, 144.

da su tada stvarno nastupila nova vremena. Doista, to veliko oduzimanje župa pokazuje da se 1750-ih godina definitivno srušila podrška koju su provincijali Bosne Srebrene od završetka Velikog bečkog rata pa do tada uživali od strane centralnih svjetovnih i crkvenih vlasti. Tada su se i pokušaji prikupljanja pisama potvrde i svjedočenja uglednih svjetovnih pojedinaca (građana, zapovjednika, kameralnih činovnika), pa i pojedinih biskupa, pokazali nedovoljnima. Razrađeni sustav, koji je imao za konačni cilj da od vladara u Beču i od vrhovne crkvene vlasti u Rima dobiju zaštitna pisma za svoj pastoralni rad, bio je efikasan još u vrijeme provincijala fra Ivana Srijemca (1738.-1741.). On je u svojem mandatu uspio sakupiti nekoliko važnih izjava biskupā u korist franjevaca: od zagrebačkog biskupa Jurja Branjuga,⁵³ čanadskog biskupa Nikole Nadasdyja,⁵⁴ pečušskog biskupa Sigismunda Berényija⁵⁵ i ostrogonskog nadbiskupa Emerika Esterhzyja.⁵⁶ Stražemanac je na kraju uspio dobiti i ono najvažnije – zaštitno pismo same kraljice Marije Terezije. Doista, ona je 14. kolovoza 1741. izdala zaštitno pismo kojim se brane pastoralna prava Bosne Srebrene na području Ugarske, Slavonije i Srijema, što je tada bio velik uspjeh za provinciju.⁵⁷ Upravo zbog važnosti tih pisama svjedočenja biskupa i na kraju zaštitnog pisma same vladarice, Emerik Pavić ih je sve objavio u svojoj knjizi *Ramus viridantis olivae*, a to istovremeno pokazuje koliko je čitava situacija oko obrane pastoralnih prava franjevaca u Slavoniji i Podunavlju bila aktualna i u vrijeme izdavanja te knjige (1766. godine).⁵⁸

Međutim, 1750-ih zavladao su novi odnosi unutar Katoličke crkve koji su se prenijeli i na prilike u Slavoniji i Podunavlju. Naročito Thauszyjevi potezi pokazuju da su biskupi tada konačno uspjeli slomiti otpor njihovom planu obnove biskupijskog ustroja na prostoru Slavonije i Srijema. Prema Franji E. Hošku, čitav preokret odnosa Crkve i habsburških vladara prema franjevcima dogodio se zbog snažnog prodora (kasnog) jansenizma koji se u to doba proširio u habsburškim crkvenim krugovima i imao na kraju odlučujući utjecaj i na bečki dvor.⁵⁹ Hoško ističe da je Thauszy bio istaknuti jansenist, a tome krugu pripadao je i Ivan Paxy, njegov nasljednik na zagrebačkoj biskupskoj stolici. U srži jansenističke ideje ležala je i snažna suprotstavljenost redovništvu, što objašnjava poteze tadašnjih biskupa i prema franjevcima u Slavo-

⁵³ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 162-163.

⁵⁴ Isto, 163.

⁵⁵ Isto, 164-165.

⁵⁶ Isto, 165.

⁵⁷ Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 143.

⁵⁸ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 129-144.

⁵⁹ O tome više u: Franjo Emanuel Hoško, „Hrvatska crkvena historiografija o tzv. kasnom jansenizmu u idejnom sustavu jozefinizma“, *Scrinia Slavonica* 5 (2005), 144-161.

niji i Podunavlju.⁶⁰ Ipak, to ne umanjuje činjenicu da je osnovni problem zbog kojeg je izbio sukob bio nedostatak župa s dijecezanskim svećenicima, koje su bile temeljni stupovi biskupske vlasti.

Odnos vojnih zapovjednika i lokalnih uglednika prema franjevcima u 18. stoljeću

Uz svjedočenja biskupa, za istraživanje toga razdoblja djelovanja franjevac Bosne Srebrene u Slavoniji i Srijemu vrlo su važna i pisma svjedočenja (*litterae testimoniales*) lokalnih uglednika, činovnika i vojnih časnika. Kao što je već spomenuto, franjevci su još u vrijeme Velikog bečkog rata stekli čvrstu podršku habsburških zapovjednika jer su im u to vrijeme na razne načine pomagali, a u pojedinim trenucima se čak i aktivno uključivali u vojne operacije. Tako su tijekom rata franjevci svojim djelima zadužili i čuvene zapovjednike poput Eugena Savojskog, pukovnika Ivana Andrije Makara i pukovnika Johanna Ferdinanda Kybe. Uz to, imali su podršku brojnih predstavnika lokalnih vlasti – članova gradskih poglavarstava, kameralnih činovnika i drugih.

Pavićeva knjiga *Ramus viridantis olivae* otkriva da su franjevci Bosne Srebrene tijekom čitave prve polovice 18. stoljeća marljivo skupljali pisma svjedočenja uglednika o vlastitom pastoralnom radu, kako bi pred vrhovnim carskim i crkvenim vlastima ojačali podršku za njihov ostanak u brojnim sredinama. U tim pismima pojavljuju se brojna imena lokalnih zapovjednika i članova lokalnih vlasti koji su očigledno čvrsto podržavali franjevce te su potpisivali pisma svjedočenja o njihovom zaslugama u lokalnim sredinama, kako u vrijeme osmanlijske vlasti, tako i u vrijeme Velikog bečkog rata te u poslijeratno vrijeme.

Kronološki poslagana, brojna svjedočenja pokazuju da je ta podrška bila doista velika. Među brojnim takvim pismima Pavić je kao najstarije uvrstio svjedočenje koje je u Brodu potpisao osobno pukovnik Johann Ferdinand Kyba 1699. godine. On se u tome svjedočenju potpisao kao zapovjednik Broda i čitave Posavske granice, ali je vrlo vrijedno da u njemu za sebe piše da je u tome trenutku bio i apostolski sindik glavnih samostana provincije Bosne Srebrene u čitavoj Slavoniji (*Conventuum Principiorum Ord. S. Francisci Seraphici de Observantia Provinciae Bosnae Argentinae in tota Slavonia existentium Syndicus Apostolicus*).⁶¹ Uz ovo, poznato je još jedno svjedočenje pukovnika Kybe u korist brodskih franjevaca, koje je sastavljeno 1702. godine. Ono nije uvršteno u Pavićevoj knjizi, pa je to zanimljivije. U tome svjedočenju

⁶⁰ Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 144.

⁶¹ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 78. U ovome tekstu on se potpisao kao Michael Siba a Kyenfeld, što je jedini poznati slučaj u kojem se potpisivao imenom Mihael Siba. Ipak, nesumnjivo se radi o Johannu Ferdinandu Kybi, što se može zaključiti prema zapovjednoj funkciji koju je nosio.

pukovnik Kyba se potpisao kao svjedok franjevačkih zasluga u Brodu zajedno sa svojim kapetanima Ivanom Stakićem i Ivanom Vivarinijem, vicekapetanom Đurom Borićem, vojvodama Grgom Agatićem, Marinom Latkovićem i Ivanom Bogdanovićem te nižim časnicima i šestoricom brodskih građana.⁶² Njihovi potpisi svjedoče da su franjevci u tome trenutku imali podršku praktično cijele vojne i civilne uprave Broda i okolice.

Što se tiče podrške vojnih zapovjednika, franjevci Bosne Srebrene mogli su se tada pohvaliti podrškom i viših zapovjednih činova. Pavić je tako u svojem djelu objavio i pismo svjedočenje iz 1708. koje je u korist franjevaca Bosne Srebrene sastavio Teodor Heinrich baron de Nehem, tadašnji glavni zapovjednik Slavonije. U njemu je Nehem potvrdio da su franjevci vodili pastoralnu skrb za katolike, ali i naročito istaknuo da su od isprošenih milodara obnavljali crkve, koje su bile u osmansko doba velikim dijelom porušene.⁶³ Svjedočenje glavnog zapovjednika Slavonije u korist franjevaca nesumnjivo pokazuje snagu njihova položaja u to vrijeme, ali i da su imali podršku od najviših do najnižih vojnih struktura. Ipak, kada su u pitanju svjedočenja najuglednijih zapovjednika poput glavnog zapovjednika Slavonije ili zapovjednika brodske tvrđave, teško je zaključiti je li se radilo o iskrenoj osobnoj naklonosti franjevačkom redu ili tek o pragmatičnom prihvaćanju njihove prisutnosti i utjecaja. Međutim, na nižim razinama nositelja vojnih i civilnih funkcija može se uočiti da se doista radilo o vrlo iskrenom podržavanju franjevaca.

Jedan od naročitih primjera vezanosti lokalnih časnika s franjevcima bio je zapovjednik Ivan Sekula iz Kobaša. On se na ratnom polju istaknuo već u Velikom bečkom ratu, a kasnije još više u ratu protiv mađarskih kuruca (1703.-1711.). U dokumentima vezanim za franjevce pojavljuje se već 1700. godine kao svjedok pisanja fra Jakova Tvrtkovčanina o prelasku katolika iz Bosne preko Save 1686. godine u kojem su navedene župe i broj ljudi koji su tada izbjegli. Sekula se u tome dokumentu potpisao kao natkapetan u Kobašu – *Supremus Capitaneus in Cobbas*.⁶⁴ Kroz kasnije zapise o njemu vidjet će se da je brzo napredovao u vojnoj karijeri. Već tri godine poslije sastavljanja toga svjedočenja izbila je buna Ferenc Rákóczyja protiv Habsburgovaca. Stražemanac je u svojem djelu zapisao da su se u tome ratu slavonski graničari iskazali svojom vjernošću prema Habsburgovcima, a među njima naročito (tada već pukovnik) Ivan Sekula.⁶⁵ Stražemanac piše da je Sekulu kasnije zbog osobnih

⁶² Nedeljko Pandžić, „Osnivanje župe u Brodu krajem 17. i početkom 18. stoljeća“, *Vijesti. Godišnjak Muzeja Brodskog Posavlja* 5-6 (1982), 212-213. Prezime pukovnika Kybe von Königsfeld u različitim se dokumentima pojavljivalo u različitim oblicima. U ovome dokumentu zapisan je kao Kybba von Kynigsfeld.

⁶³ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 166.

⁶⁴ Isto, 35-36.

⁶⁵ Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 71.

podviga u tome ratu car Leopold unaprijedio u čin generala.⁶⁶ To potvrđuje i Pavić, koji konkretno piše da je Sekula bio general „narodne ilirske milicije“.⁶⁷ Tako je Sekula u svega desetak godina od lokalnog nadkapetana u Kobašu došao do čina generala. Međutim, pred kraj rata protiv Ferenc Rákóczyja general Sekula je bio ranjen te je 1710. godine umro u Budimu od posljedica ranjavanja.⁶⁸ Kako se o Ivanu Sekuli malo toga uopće zna, važno je ovdje naglasiti da je njemu čuveni fra Andrija Kačić Miošić u svojem djelu *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* posvetio jedno pjevanje pod naslovom „Pisma o glasovitom vitezu i junaku Sekulu vojvodi iz Kobaša od Posavja“. Štoviše, Kačić Miošić se tu pojavljuje i kao izvor za upotpunjavanje Sekuline biografije jer u svojem pjevanju tvrdi da je on sudjelovao i u čuvenoj bitci kod Sente 1697.⁶⁹ godine. Osim toga, za razliku od Stražemanca, Kačić Miošić u svome pjevanju piše da je Sekuli generalski čin dao car Josip I., što je vjerojatno faktografski točno jer je Leopold umro već 1705. godine.⁷⁰ Na kraju, za temu povezanosti franjevaca s lokalnim slavonskim zapovjednicima naročito je značajno da je, prema Stražemancu, Sekula bio pokopan u franjevačkom habitu u crkvi franjevaca Bosne Srebrene, točnije u kapelici sv. Antuna koja se nalazi u dvorištu franjevačkog samostana Rana sv. Franje u Budimu.⁷¹ To ukazuje na snažnu osobnu privrženost Ivana Sekule franjevcima, što je nesumnjivo bilo važno i za održavanje njihove tadašnje prisutnosti u brodskom kraju.

Uz spomenuta svjedočenja svakako treba spomenuti da je Pavić u svojoj knjizi objavio i druga pisma svjedočenja vojnih časnika: primjerice, većeg broja (neimenovanih) konjaničkih i pješačkih zapovjednika iz Velike od 25. ožujka 1702.,⁷² zatim pakračkih stanovnika uz potpis zapovjednika Karla L. Fogela od 2. siječnja 1701..⁷³ osječkog zapovjednika Josafata Wolfganga de Creiza od 2. kolovoza 1708..⁷⁴ broskog zapovjednika Ernesta de Herbersteina od 15. rujna 1708..⁷⁵ te većeg broja časnika i dočasnika iz Oriovca na čelu sa stražmešтром Markom Harpacsem od 14. prosinca 1722. godine.⁷⁶

⁶⁶ Isto, 71.

⁶⁷ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 214.

⁶⁸ Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 71.

⁶⁹ Andrija Kačić Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (Venecija, 1801), 188.

⁷⁰ Isto, 188.

⁷¹ Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 71. Isto piše i Pavić. Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 214.

⁷² Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 45.

⁷³ Isto, 45-46.

⁷⁴ Isto, 49.

⁷⁵ Isto, 72.

⁷⁶ Isto, 92.

Pored svjedočenja vojnih zapovjednika, franjevci su uspjeli prikupiti i brojna pisma svjedočenja lokalnih građana, gradskih sudaca te komorskih činovnika: primjerice, Aleksandra Ivana Kallanecka (7. kolovoza 1708. u Osijeku) koji se tada potpisao kao carski savjetnik i „Judex Regius Gentis Rascianae in Slavonia“,⁷⁷ a zatim i komorskog činovnika u Pakracu Đure Varge te provizora u Siraču Franje Ignjata Lintsunga (22. studenoga 1711.)⁷⁸

Podrška lokalnih građana i civilnih vlasti bila je velika i zbog činjenice da su franjevački samostani bili središta obrazovanja. Poznato je da su franjevci imali novicijat u samostanu u Velikoj, da su u Požegi od 1711. imali studij filozofije, da su u Brodu imali novicijat, a kasnije studij filozofije,⁷⁹ da je u Osijeku do 1724. djelovao franjevački studij filozofije, zatim od 1724. godine studij teologije, a od 1735. generalni studij teologije.⁸⁰ Također, i u Vukovaru je jedno vrijeme djelovao studij filozofije.⁸¹ Za Ilok je Stražemanac zapisao da je u vrijeme dok je sastavljao svoju povijest provincije u njemu bio novicijat, a prije toga studij filozofije,⁸² te na kraju da je i u Petrovaradinu djelovao studij filozofije.⁸³ Iako su ovdje uglavnom navedene visokoškolske ustanove, franjevci su obrazovni sustav gradili od najniže razine, tj. od osnovnih (doduše neformalnih) škola, koje su se vjerojatno odvijale tako da je jedan franjevac kao učitelj poučavao temeljnoj pismenosti jednog ili više učenika. Oni su to radili prvenstveno radi obrazovanja vlastitog podmlatka, ali su uz to takve uglavnom neformalne škole polazila i djeca građana i časnika koja nisu bila usmjerena prema svećeničkom pozivu. Franjevačke su početničke (osnovne) škole bile vrlo važne u prvim desetljećima 18. stoljeća jer u to vrijeme još nije bilo organiziranog civilnog školstva u Slavoniji, a kroz obrazovanje djece franjevci su istovremeno jačali povezanost s gradskim elitama, što se naravno odrazilo i na njihovo šire djelovanje u Slavoniji. Poznata je predaja da je i mali Franjo Trenck tako pohađao školu kod franjevaca u Brodu, u vrijeme dok je njegov otac bio zapovjednik brodske tvrđave.⁸⁴ Radilo se ipak vjerojatno o predaji, jer sam Franjo Trenck u svojim memoarima uopće ne spominje franjevce, nego naprotiv piše da je odmah bio poslan u Požegu na studij kod isusovaca.⁸⁵

⁷⁷ Isto, 167-168.

⁷⁸ Isto, 91.

⁷⁹ *Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi*, knj. I, 21; Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 287.

⁸⁰ Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 299.

⁸¹ *Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi*, knj. I, 9.

⁸² Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene*, 317.

⁸³ *Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi*, knj. I, 9.

⁸⁴ Rudolf Horvat, *Slavonski Brod* (Slavonski Brod, 1942), 38.

⁸⁵ Alexander Buczynski (ur.), *Memoari baruna Franje Trencka* (Slavonski Brod, 2015), 118.

Ipak, može se zaključiti da je njegov otac, baš kao i brojni drugi časnici u Slavoniji, tada bio u dobrim odnosima s franjevcima, jer je kod svečanog početka gradnje novog samostana 1727. godine upravo on postavio kamen temeljac.⁸⁶

Tako velika lokalna podrška omogućila je franjevcima u prvoj polovici 18. stoljeća uspostavu pastoralne skrbi nad vrlo velikim brojem župa. S namjerom da i na taj način ukaže na važnost koju je Bosna Srebrena imala u slavonsko-podunavskom prostoru u prvoj polovici 18. stoljeća, Emerik Pavić je u svojoj knjizi popisao sve župe i filijale koje su franjevci vodili „*olim et actu*“ (dakle, do vremena izdavanja njegove knjige). Na kraju je donio i brojčane rezultate toga popisa: 197 župa i filijala u Slavoniji, 31 župu i filijalu u Srijemu te 52 u Ugarskoj – ukupno 280 župa i filijala.⁸⁷ Sve te župe i filijale svjedočile su o višegodišnjem, u nekim mjestima doslovno višestoljetnom djelovanju franjevac na prostoru Slavonije i Podunavlja, a Pavićeva knjiga trebala je poslužiti kao katalog zasluga franjevac za opstanak katoličke vjere na tome prostoru.

Zaključak

Oslobođenje od osmanske vlasti franjevci su dočekali čvrsto ukorijenjeni u brojnim župama na prostoru Slavonije i Srijema. Kao takvi, oni su u prvoj polovici 18. stoljeća pomogli organiziranje svjetovne i crkvene vlasti na tome „novostečenom“ prostoru. Biskupi zagrebačke, pečuške, bosansko-đakovačke i srijemske biskupije bili su im u početku zahvalni te su podržavali njihovo djelovanje. Praktično bez ozbiljne konkurencije drugih redova i svjetovnih svećenika, franjevci Bosne Srebrene su uspjeli u prvoj polovici 18. stoljeća izgraditi bogatu pastoralnu mrežu župa, s brojnim novim samostanima kao središtima. U kratkom vremenu oni su, uz postojeće samostane u Našicama i Velikoj, na području Slavonije i Srijema izgradili nove samostane u Gradiški, Cerniku, Požegi, Brodu, Đakovu, Osijeku, Vukovaru, Šarengrad, Iloku i Petrovaradinu, a uz to su držali 228 župa i filijala.

O tome koliko je to bilo bogato doba djelovanja franjevac u Slavoniji i Srijemu zorno svjedoči djelo fra Ivana Kopijarevića Stražemanca *Paraphrastica et topographica expositio totius almae Provinciae Bosnae Argentinae* (1730.), a još više *Ramus viridantis olivae in arcammilitantis ecclesiae relatus* (Budim, 1766.) fra Emerika Pavića. Ta dva djela nastala su između ostaloga s ciljem da se napravi katalog zasluga franjevac Bosne Srebrene na polju pastoralnog rada u Slavoniji, Srijemu i Ugarskoj u svrhu obrane njihovih stečenih prava. Brojna pisma svjedočenja koja su sakupili od biskupa, vojnih zapovjednika

⁸⁶ *Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi*, knj. I, 31.

⁸⁷ Pavich, *Ramus viridantis olivae*, 182.

te predstavnika gradskih i komorskih vlasti trebala su još više svjedočiti u korist njihova djelovanja.

Međutim, od 1720-ih godina započela je snažna obnova biskupijske vlasti na području Slavonije i Srijema. Biskupi zagrebačke, pečuške, bosansko-đakovačke i srijemske biskupije u sljedećim su desetljećima franjevcima oduzeli brojne župe ili su od njih odjeljivali filijale koje su onda uzdizali na status župa. Emanuel Hoško zapisao je da se opći odnos prema franjevcima pogoršao u Habsburškoj Monarhiji jer se promijenio i odnos prema njima na habsburškom dvoru. Konkretno, Hoško smatra da je i sama Marija Terezija pala pod utjecaj jansenista, što je dovelo do jačanje oporbe prema redovnicima općenito, „a u pastoralnoj službi napose“.⁸⁸ Ipak, valja uzeti u obzir da su ti postupci biskupā bili u osnovi sastavni dio nastojanja da se na prostoru Srijema i Slavonije uspostavi redovita biskupska vlast i da se ustroje sve institucije koje biskupije moraju imati. U tome smislu ni jansenistička netrpeljivost prema redovima, tada prisutna u Crkvi i državi, nije kod ovog pitanja bila presudna.

Redovnici Bosne Srebrene borili su se protiv oduzimanja župa vrlo odlučno. Najviše su truda ulagali u prikupljanje pisama svjedočenja uglednih časnika i svjetovnih lica, koja su onda kasnije prezentirali najvišim svjetovnim vlastima u Beču i crkvenim vlastima u Rimu. U početku je takav model obrane interesa provincije bio učinkovit, što pokazuju presude u korist franjevaca koje je donosila Kongregacija za propagandu vjere iz 1726. i 1728. godine, ali i zaštitno pismo Marije Terezije iz 1741. godine. Hoško kao jedan od zadnjih pokušaja takvih nastojanja ističe pismo svjedočenja generala Franje de Gaisrucka, zapovjednika Slavonske vojne granice, iz 1752. godine, u kojem je on još jednom istaknuo povezanost franjevaca s lokalnim stanovništvom još od vremena osmanlijske vlasti.⁸⁹ Nesumnjivo je franjevcima bilo vrlo teško napustiti brojne župe i njihove vjernike. Osim toga, provincija Bosna Srebre na patila je sredinom 18. stoljeća i od unutrašnjih sukoba. Nakon što su se 1735. godine izdvojili dalmatinski samostani u posebnu provinciju sv. Kaja, već godine 1757. odvojio se od Bosne Srebrene i slavonsko-podunavski dio. Novoosnovana slavonsko-podunavska provincija nazvana je provincijom sv. Ivana Kapistranskog.

Na kraju, franjevci su se morali pomiriti s novim prilikama. Razdoblje prve polovice 18. stoljeća za njih je u Slavoniji i Srijemu s jedne strane predstavljalo zlatno doba jer su u svega pedesetak godina uspjeli podići deset novih samostana, ali na drugoj strani izazvalo je i velik šok jer su izgubili brojne župe. Ipak, njihovi su samostani većinom opstali te su nastavili djelovati i u kasnijim stoljećima kao duhovna, obrazovna i kulturna središta.

⁸⁸ Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 143.

⁸⁹ Isto, 143-144.

Literatura:

- Stanko Andrić, „Slavonija pod Osmanlijama“, *Forum* 31/7-9 (1992), 146-190.
- Mihály Balázs, Ádám Fricssy, László Lukács, István Monok (ur.). *Erdélyi és hódoltsági jezsuita missziók, I/1 1609-1616* (Szeged, 1990)
- Josip Barbarić; Miljenko Holzleitner, *Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima (1672-1697)* (Jastrebarsko, 2000)
- Alexander Buczynski (ur.), *Memoari baruna Franje Trencka* (Slavonski Brod, 2015)
- Josip Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja* (Zagreb, 1970)
- Eusebius Fermendžin, „Chronicon obs. Provinciae Bosnae Argentinae Ord. S. Francisci Seraph.“, *Starine XXII* (1890), 1-67.
- Eusebius Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752.*, MSHSM (Zagreb: JAZU, 1892)
- Fontes: izvori za hrvatsku povijest* 10 (2004)
- Rudolf Horvat, *Slavonski Brod* (Slavonski Brod, 1942)
- Franjo Emanuel Hoško, „Luka Ibrišimović i crkvene prilike u Slavoniji i Podunavlju potkraj 17. stoljeća“, u: Josip Barbarić i Miljenko Holzleitner, *Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima (1672-1697)* (Jastrebarsko, 2000), xix-xxxvii
- Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb, 2000)
- Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj* (Zagreb, 2001)
- Franjo Emanuel Hoško, „Hrvatska crkvena historiografija o tzv. kasnom jansenizmu u idejnom sustavu jozefinizma“, *Scrinia Slavonica* 5 (2005), 144-161.
- Andrija Kačić Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (Venecija, 1801)
- Ivan Kopijarević Stražemanac, *Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene* (Zagreb, 1993)
- Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi*, knj. I, ur. Egidije Stjepan Biber (Slavonski Brod, 1997)
- Nedeljko Pandžić, „Osnivanje župe u Brodu krajem 17. i početkom 18. stoljeća“, *Vijesti. Godišnjak Muzeja Brodskog Posavlja* 5-6 (1982), 212-213.
- Georgius Sirmiensis, *Epistola de perditione regni Hungarorum*, Monumenta Hungariae Historica (Pest, 1857)
- Robert Skenderović, „Ivan Andrija Makar i Luka Ibrišimović u službi zagrebačkog biskupa“, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 13 (2011), 10-18.
- Robert Skenderović, „Hrvatska naselja u okolici Budimpešte i Kalače krajem 19. stoljeća“, *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH* 9 (2017), 61-72.
- Robert Skenderović, „Podunavski Hrvati u popisima stanovništva 1900. i 1910. godine“, u: *Zbornik Božene Vranješ Šoljan*, ur. Damir Agičić, Nikola Anušić, Iskra Iveljić, Ida Ograjšek (Zagreb, 2022), 145-166.
- Marin Srakić, „Petar Bakić – biskup i vlastelin (1716. – 1749.)“, *Diacovensia* 25 (2017), 2: 189-230.
- Stjepan Sršan, *Katoličke župe u istočnoj Hrvatskoj 1733./34. godine* (Osijek, 1995)

Summary

THE GOLDEN AGE OF BOSNA SREBRENA IN SLAVONIA AND SRIJEM - FROM THE GREAT VIENNA WAR TO THE DIVISION OF THE PROVINCE IN 1757

At the beginning of the 18th century, church authorities tried to restore church institutions in Slavonia. In the existing circumstances, the Franciscans of the province of Bosna Srebrena (in Latin: Bosnia Argentina) managed the best. After the expulsion of the Ottomans from the Slavonic cities, they began the construction or renovation of their monasteries in Gradiška, Cernik, Brod, Požega, Osijek, Đakovo, Vukovar, Šarengrad, Ilok and Petrovaradin. In addition to the already existing monasteries in Velika and Našice, the listed monasteries were built very quickly and became strong centers of Franciscan activity in Slavonia. As a rule, the Franciscans had schools in them, and in some they also had philosophy and theology studies. Monasteries were also places where the city's elite often gathered. The number of monks, the number of newly built monasteries, the number of parishes over which they led pastoral care, the activities of the Franciscans in the religious, cultural and educational fields, their connection with the city elites and the support they had from the civil and military authorities show that the first half of the 18th century can be considered the golden period of activity of the province of Bosna Srebrena in Slavonia. However, after 1750, an era of crisis begins due to several reasons. On the one hand, the bishops begin confiscating numerous parishes, which they hand over to diocesan priests. On the other hand, the internal divisions within the Province of Bosnia Srebrena are getting bigger and more obvious. This eventually leads to the division of the province of Bosnia Srebrena. In 1735, the Dalmatian Franciscans separated from it into a separate province of St. Kaje, and in 1757 the Slavonic-Danube Franciscans founded a special province of St. Ivan Kapistranski.

Keywords: Franciscan province of Bosna Srebrena, Slavonia, 18th century

Kontakt:

dr. sc. Robert Skenderović

Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
A. Starčevića 8, 35 000 Slavonski Brod

email: rskender@isp.hr